

Irena Bražėnaitė. Buvimas su medžiais

*Vaikystėj ir šunes lojo kitaip,
kai Motina budėjo prie vaiko sapnų.*

Mano visų giminaičių buvo gyventa vis prie miško. Kartą, kai dujenai broliai dalinosi viensėdiją ir vienam teko keltis ne tokion miškingon vieton, jo mažas vaikelis griaudžiai pravirko: "Tėveliuk, kaip gi mės gyvinsme be girios, be medžių?"

Mano Tėtės Tėvas Nikodemas buvo Noliškio dvaro prie Suginčių „agruodniku“ – sodininku (Raudonajį Noliškio dvarą valdė ponai iš Petaburko (dar vadinta Piteriu, Petrogradu), paveldėję jį per vedybas). Kartu su atsivežtiniu sodininku iš Prancijos (Prancūzijos), Nikodemas padėjo dvare užveist didelį sodą (prancūzas Žoržas pagarbiai ir atsidėjęs teiravosi mano dieduko apie mūsų žemės gerumą, apie oro permainas visais metų laikais, ar vasaros liūtingos, ar giedros, ar ilgai laikosi žemėj pavasario potvynių vanduo – apie „pagados“ monus ir savo žemės šventus įnorius geriausiai galėjo žinot tik savo rankom ir širdim ją glostęs nuo pat protėvių gyvasties, todėl santūrusis, be priekaištų kalbantis lenkiškai Nikodemas šiam šmaikščiam juodbruviukui buvo labai parankus ir reikalingas. Išsiaiškinęs, kad mūsų miškuose yra prisiveisę laukinių obelyčių, Žoržas, pirma pats su Nikodemu apžiūrėjęs, kur ir kaip jos beaugančios, paprašė jų prikast ir persodint patręšton, sodui veist paruošton žemėn. Tada kelius metus Nikodemas talkino, padėjo į mūsų miškų užugdytas, kantriąsias, šaltų žiemų neatbojančias, pasakose apsakytas ir dainose apdainuotas obelytes skiepyt kažkur,

kur šiulta, užaugusių, lepių obelių mažutytes, drobinėse skepetytėse suvyniotas, užvaškuotas šakelytes-skiepus, kad ištvermingosios laukiniukės po kelerių metų pavasarį išsipustytų, apsirėdytų baltai raisvais žiedais, o rudenį apsiklėstų nebe mažučiais, žalsvai gelsvais gardžiarūgščiais obuoliukais, o rausvašoniais, saldžiais ir visokio kitokio skanskonio apskritais, jau iš tolo gomurį viliojančiais vaisiais...

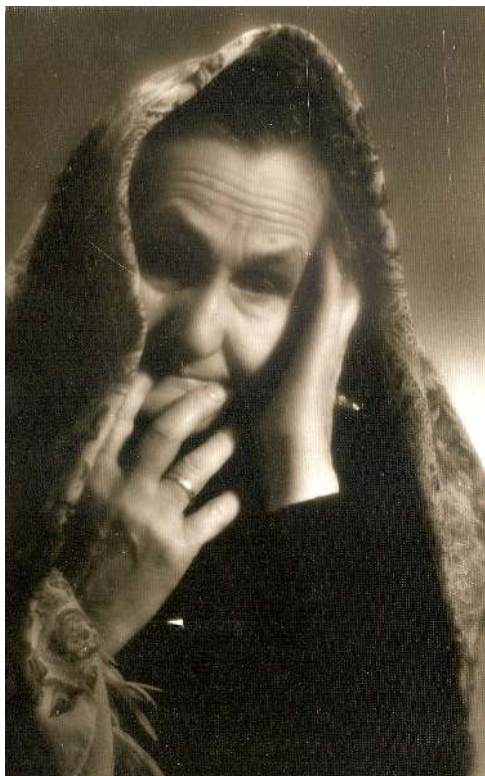
(Sodiečiai mokėjo visus gyvenimui reikalingus darbus: mūsų Tėtė mokėjo ir vilokus velt, čebatus susitaisyt, visus ūkio ir apyvokos padargus ir įnagius pasidaryt, ir bačkas-statines-staunias-diečkas lankais apriest, ragutes (ne roges, ne rogutes-vadinta ragutėm, nuo išriestų kaip ragai pavažų), ir ratus apkaustyt – kaimo žmonės buvo ir kubiliai, ir račiai, ir stalėriai-dailidės, ir stogdengiai, ir artojai).

Marijona ir Viktoras Bražėnai

Buvo užveistas didelis sodas, aptvertas aukšta statinių tvora su užrakinamais vartais. Ne tik obelių, bet ir vyšnių, kriaušių bei slyvų – geltonųjų ir „lelijavų vengerkų“ buvo užveista ne vien skanskonėtis: dvare buvo įrengta obuolių džiovykla ir spaudykla - džiovinti obuoliai ir išrūgintas vynas „diližansais“ dardėjo Petaburkan...Ponai buvo ne šlėktiškos prigimties, ne tuščiagarbiai pasipūtėliai – buvę grafų

palikuonys, net ir į kumečius žiūrėjo kaip į žmones. Tėtė pasakojo, kaip abudu jauni ponai ramiais vasaros vakarais sėsdavę ant dviračių (navatnas daiktas) ir, apvažiuodami lietuviškus, bet...savo laukus, grožėdavosi apylinkėm, blėstančiais saulėlaidžiais, papievius apglėbiančiu, iš raistų kylančiu rūku, griežlių tarškesiu ir lakštučių griaudinačiom giesmėm (sodininkas Nikodemus buvo gerbiamas kaip dvaro šeimynykštis, tad buvo sodinamas ir prie stalo, ir patarimų jo klausoma, todėl buvo prisižiūrėjęs ir ponų gyvenenos, ir jų kalbų ir šnekų norom nenorom prisiklausęs - ponai šnekėjo lenkiškai, prancūziškai, žinoma, ir rusiškai, kas be ko, o Nikodemus rusiškai mokėjo puikiai, nes caro mokyklose kitaip nė nemokino). Ponai, ypač žiemą, dažnai viešėdavo Petaburke. Didžiajam karui badu, krauju, nelaimėm praplūdus per kraštą, ponai, ligi tol labai džiaugęsi savo dvaru, laukais, ramiais, paklusniais žmonėm, grįžę iš Rusijos, pradėjo jieškoti pirkėjų ir parceliuoti dvarą. Žmonės stebėjosi: „kas gi čia netika ponam“? Nuo Nikodemo dvarionys šnekėdami nesislapstė, juo pasitikėjo, tad jam prisipažino, kad nei jiem, nei kitiem žemių savininkam gyvent Rusijoj nebesaugu, mat, per caro imperiją jau srūvo besidaužydama žydiškoji, kruvinoji revoliucija...Išpardavę žemes, atsisveikinę su dvarykščiais, ponai išdardėjo savo šešiakinke karieta, tik nebe Rusijon – Prancūzijon, kartu su Žoržu... Žmonės kraipė galvom ir pečiais, stebėjosi, kai kurie net gailėjosi ponų: tikėdami Dievu, tikėte netikėjo, kad gali būt atimta iš žmonių žemė, nes nuo amžių vaikų vaikam buvo kalte kalama: „laikykitės žemes – ana, matinėla, nei sudegs, nei prapuls, jos neišgrobis ir nepavogs.“ Pavogė, atajemė, pagrobė... Dvaro atšlaime liko tik apžolėję, jau vėlėliau- skrebų išdraskyti, jieškant lobių - išdardėjusių ponų prosenelių kapai...

Obuolių skynimui, ruošimui džiovimui ir sunkimui buvo samdomi ir kaimo žmonės (kaimas ir vadinosi Padvarniais, nes glaudėsi prie dvaro). Talkon suveidavo ir moteros, ir paugesniai vaikai – nesunkus, ramus, gražus, nekasdieniškas darbas. Pakritų obuolių, slyvų ir kriaušių darbuojantis valgyt kiek lenda, kad ir patrūkdamas, bet kvartūkan ar kišenytėn insdėt – tai jau ne:pagautas kitoj dienoj nebebūsi paprašytas talkon...Ponų gerumas – ponų gerumu, o tvarka – poniška ir tiek: „u bogatych svoji privyčki“...Vasarą, ypatingai vaikai, nes moterom namie darbų pilni glėbiai, skreitai, kvartūkai ir prijuostės – būdavo užprašomi vuogaut dvaro miške, ir, nors ir miškas, ir vuogos dvaro, vuogautojai gaudavo užmokesnį ir už darbą, ir už vuogų pririnktą gausą:miško dovanos – Dievo dovanos. Žinoma, gėrybės turėjo būt surinktos vuoga vuogon, nesutraiškytos, nesumaigytos, ypač keblu būdavo su aviečiais (mūsų krašte avietėm nevadina, o žemuoges vadina žemavuogėm), iš mėlynių iškratytas aliai vienas lapeliukas. Vasara neganantiem Padvarnių vakam buvo džiuogesio metas – ne užtatai, kad neganydami galėtų siaust ir bindzinėt be darbo, o kad visą vasarą jų vaikiškais balsiukais aldėjo, alasavo, ūbavo ir ūkavo miškas, ir ne tik burnytės raudonavo ir mėlynavo nuo vuogu, bet ir teip pačiai „išmaliavoti“ delniukai kas vakarą, kietai sumygę, parnešdavo mamom jų vaikiškas širdytes džiuoginantį uždarbį... (Ponai yra ponai, kokio gerumo bebūtų:per dvaro lauką driekėsi vieškelis, tad, jeigu kuriais metais paviešklėj būdavo pasėtos pupos ar žirniai, tai, kad vaikai arba ir ne vaikai-smalyžiai, rudenio, eidami

Suginčiuosna bažnyčion, jų nežargytų, nežirnautų ir nepupinėtų, palei patį vieškelį trys keturios vagos būdavo užsodintos...bulbom:peržergusį bulbas galma ir pamatyti, ir „par kinkas užgelnyt vytelu ar žagarėliu“).

Nikodemus (jį dar vadino ir Mikadamu), žinoma, užsiveisė sodą ir sau – laukinių obelyčių paskiepijimui pilni miškai, o skiepių uoliam, kruopščiam dvaro „agruodnikui“ pagailėta nebuvo:sodas užaugt netrūko, tad vaikai triauškė saldūninius, kitaukas ir rainus šampaninius (tikriausiai, iš Šampanės, o ir šampanui gal tiko spaust). Ir visiem kaimynikščiam nebuvo „skūpima“ – obuolių vasarą „prisikaštavodavo“ visi. Nikodemus siūlėsi užveist sodus ir ūlyčios kaimynam, bet...nei vienas „nepasiukvatijo“: „ai, kam čia tas raškažis – miški yra laukiniukų abaliukų, susišaldei žiemų in gričias, ir kriaušk paržiem, a ir žemy ažims, jadas, tai jadas, a čia – tai da, būvy nebūvy“...Tad ir liko daugumos palangėse tik klevai – sulai prieš Velykas pasvarvint, arba kokia jieva – dėl gražumo ir kvapo gegužy...

Ponų akministrinė sviestą, sūrius, varškę pirkdavo iš kaimo gaspadinių, žinoma, ne iš visų, o tik iš patikimų ir išbandytų: viskas turėjo būt be priekaištų švaru, gardu, šviežia. Tėtės Mama buvo ilgalaikė tų gėrybių tiekėja, jos atneštų produktų akministrinė net „nebekaštavodavo“ – pasitikėjimas buvo priprastas (tiekdavo, žinoma, ne ana viena – suvartojimas ir paklausa dvare buvo nemaža – kelios Alenos kaimynės, kiek nešė savo sukuoptas gėrybes, tiek akministrinė neprijimdavo, tad jos prašo Alenos savo vardu nunešt jų sviestą ir sūrius:Alena tik atsdūsta: „Priatelkas mana brungiasias, tai kaip gi ašei gadinsiu sava runkų jūsų pruoduktai – nebeprijims nei jūsų, nei mana: lelijėlas baltasias, sumuštų sviestų raikia par daugaly undenia pērplaust nuo maslionkų ataskiriunt, kad būt sviestas kaip ladas, sūrin spaliu, krislu ar kita kokia paibelia nesuoslėgt, je varškės neapgūžint, neaprūgint be tuolka – tai ir prijims“...(Gaspadinių būta ir perdien tekinų darbštuolių, ir lėtapėdžių, ir potinginių – Juozapienei jeigu pastaikydavo šneki kaimynė, tai prie atšlaimo vartelių abidvi ir pusrytį „praturdava.“ Vieną rytą, saulei rasą jau bebaigiant nudžiovint, abiem šnekorkom kalbas riečiant apie visos ūlyčios nutikimus, kaip audeklo gijas staklėse, Juozapienė, sukrotus, kad per ilgai būsianti beužsiplepėjusi, klauseli jos šaukt namon atėjusio vaikelio: „Untaniuk, ar apyvertėi gi blynų petelnėj, ašei tuoj paraisiu,“–“Mom, kad šindei

gi da nekepei,"- sumurma Untaniukas: tas neapyverstas blynas jau būt „juodan unglin par tiek čėsa suskrudis.“)

Marijona Bražėnienė su dukra Irena

Klabiniai - raudono mūro dvarelis ir kaimas Virintos pakrantėj, prie Desiukiškio-Kurklių-Kavarsko kelio (netoli žinomojo Janonių mergaitei apsireiškusios Marijos stebuklo vietos) - tai mano Tėtės Motinos, Raupelių tėvonija. Gražios pavirinčių kalvos, šalia Kučiūškių kalnas ir Parudinės piliakalnis (dvarai bet sau kokioj vietoj nestatyta, tik gražioj). Dvaras dabartės jau nudrengtas, aplaužytas, kiauru stogu, išpuvusiu „padlagu,“ baigiantis nūdnas savo dienas. Tėtė spėjo man dar parodyt nuo metų kupros susisukusias obelis, bet kietai tebestovinčius ūžuolinius sodo tvoros stulpus, sukaltus sodininko - Tėtės dieduko Teodoro Raupelio:sodininkas buvo uolus, gražiai tvarkė vaismedžius, vasarą išgenėdamas, žiemą nuo gribšlių kiškių gynė kamienus aprišdamas rugių šiaudų kūliais, o nuo žiemos vakarių vėjų sodą buvo apsodinęs jeglytėm (viena kita dar tebedūsauna, obelių kvapniųjų žiedlapių išsiilgusios) - ponas džiaugėsi sodinku, girdavo ir pamalonindavo „gastinčias.“ Teodoras ir Barbora - jauni, skaistaveidžiai, mėlynakiai Deltuvos krašto mano protėviai, rugiapjūtėj apsijsama platų dvaro rugių lauko barą, išėina anksti ryte, saulei rasos dar nenukrėtus, drobinius apdarus žičkinėm pintinėm juostom susijuose, atsistoja priešais tekančią Saulę, lenkiasi senajai Motinai Žemynai, žėgnojasi Dangaus Tėvui, ir lingučiuoja, gūbriuoja lenktais pjautuvėliais braškančius rugelio liemenėlius kirsdami ligi Saulelei Motinėlei pogulio nusvyrant užu Nuotekų klonių... Taip uoliai, kantriai triūsdami, „išėja in savys,“ - nusipirko Mokylių palivarką netoli Suginčių. (Jau jų vaikų užgyventi ūkiai bolševikų buvo atimti, jie patys visi ištremti, iš Tėtės pusbrolio Alfonso Raupelio nusavintų bičių buvo užvestas Skudutiškio bitynas).

Vienas Klabinių Raupelių, Baltramiejus, turėjo įsitaises malūną, pakinkęs šaltąją Virintą sunkiom girmom sukt (upė minta vandeniū iš gausių paversmių ir rūdį plaudžiančių šaltinių, taigi, vardas jai lyg ir netiktų - rodos, kad ana buvusi vadinama Virvinta). Štukorius, pramaniūga Baltrus turėjo dar ir vilnų karšyklą - Virintos pakrantė almėjo ne tik per akmenis virvančiu vandeniū, girnų dūzgesiu, arklių prunkštumu, bet ir suvažiavusių gaspadorių ramiom šnekom, rūkesčiam pasipykčiuojant, pasišebelnojant kandžiais pasiliežiuvavimais - Baltrukas, kaip jį vadino, kad malimo baigties laukimas neprailgtų, spėdavo ir malseną pridabot, ir ant pievos išsidrėbusius vyrus prajukdyt savo visokiais šposais ir pramanais - tai kepures vyriokam sumainydavo, tai kurio nors arklių atbulai pakinkydavo (tokią štuką buvo iškrėtęs grūdus malt atvežusiai mergiotei, prie kurios malūnininkas smailinos, pasipiršt nedrįsdamas:pakinkęs arklių ratuosna vuodegu priekin, tikėjosi, kad ana, nemokėdama perskinkyt, prašysianti jo štuką perdaryt, bet mergiotės būta „unaravos“: palikusi ir vežimą su arkliū, ir sumaltus grūdus, pėščia parėjusi namo, o Baltrus apturėjęs negerumo, gavęs pasirokuot su jos tėvu:prie malūnų dažnokai nutikdavo visokios velniavos, panašu, kad visi malūnininkai būdavo tų velnių prisišveitė...)

Netoli Klabinių buvo ir Libartavos medinis dvarelis (ponų fanaberijos dėka mūsų krašte atsirado ir Fardantava, ir Šveicarija, ir Venecija, ir visokių kitokių navatnybių). Dvaro atšlaimas išgrįstas girnopusėm, o nebelabai kas bežino, kodėl (Tėtė pasakojo). Didžiajam kare, kaizeriokam, jiem uoliai talkininkaujant karčemininkam, su jais susišnekantiem savo kone vokiška kalba žydam, skundžiantiem žmones, nežmonišku kaštu pardavinėjantiem uždraustą, bet žydu „priglaustą“ druską - bijojo jie tai kazokų, jų akyse, jiem matant, žėgnojosi, nors ir kreivai, kabinosi ant kaklų pasiskolintus ražončius ir škaplierius, nusiduodami neva katalikais esantys, nes kazokai juos baisiai kotavojo, - taigi, šlubio germanų ciesoriaus bastūnam uždėjus nesvietiškas pyliavas ir duokles, kad žmonės nesusimaltų nusislėptų grūdū, visiem liepė dvaran suvežt po vieną girnapusę: vienu akmeniū gi nemalsi (Tėtės

namiškiai, susitarę su kaimynu, pridavė vieni apatinę girnų pusę, kiti viršutinę, tad iš bėdos galėjo malt: mat, girnų akmenai akmenkalių būdavo labai „suderinti“ vienas su kitu, kad malimas būt tinkamas, kad grūdas girnų nebūt sumygtas tik „prakeršai, o kaip raikiunt,“ ir kad kiek galima lengviau būt girnas sukt,- taigi, naktimis, pakavoję girnas pelų ar šieno prėsle, kad girnelių malonaus dūzgesio nesigirdėtų, prisitaisę šiaip teip milinį, prasimaldavo grūdų valgiui ir kur nors išslapstytiem gyvuliam papenėt – ir tie gi buvo nusavinti (o varge, varge, vargeli mano...), o jei maldavo dieną, tai vaikai būdavo išstatomi sargybon palei vieškelį, kaimo keliūtę ir visur kitur, kad vienas per kitą spėt paduot ženklą malėjam, kaizeriokam arba austrijokam su „džiuobotom“ kepurėm pasirodžius. Karo ir kraujo vilniai nusruvūs, kraštui likus badaujančiam ir aimanuojančiam, didžioji dauguma girnapusių namopi nebesugrįžo – teip ir likosi dvare, tad ponas liepė jomis nugrįst Libartavos dvaro kiemą – akmenkalių triūsu alsuojančiom, žmonių ašarom aplaistytom...

Kai, pasidalinęs su broliu ūkį (seserų gyvenimai jau buvo sutvarkyti – tai brolių priedermė: nekurt savų gyvenimų, kol seserys neišpasogytos, neištekintos, kol jom dalys neišdalintos – tokia buvo šeimos gyvenimo tvarka mūsų krašte, – viena sesuo, gyvendama prie cetos Vilniuj ir baigusi dailiųjų rankdarbių kursus, buvo įsitaisiusi nuosavą siuvyklą su trim „učniankom“ Anykščiuose, bet, paviliota pusseserės, tenajos jau gerai įsibuvusios, išvyko Argentnon, ten ir užsiliko, kita sesuo ištekinta, o trečias brolis (kaip toj pasakoj) iškeliauo laimės jieškot Amerikon, Bruklinan), taigi, viensėdiją susikarpūs, jaunesnysis brolis, mano Tėtis, jieškojosi ūkio gražioj vietoj ir, žinoma, su mišku. Pasitaikė taip, kad mano Mamos brolis ketino parduot savo su svainiu įsigytą Parudinės dvaro dalį (dvarui nusipirkt abudu jau buvo atadirbę Amerikoj), tad žemė ir buvo atpirkta, o mūsų Mama džiaugėsi, galėdama sugrįžt tėvonijon, Aluntos parapijon, kur jaunystėlė pradainuota, kur bažnyčioj Mišios ir Mišparai pragiedota „ant viškų“, šmaikščiam, gabiam leliūniškiui vargonininkui Juozui Karosui tvarkant balsingų aluntiškių chorą.

Savo namučius mano tėtužėliai įsikūrė netoli Aluntos-Balnikų vieškelio, terpu dviejų ledynmečio išrėžtų aukštų skardžių su pavasariais virvančiu upeliuku (oi, kokios pusnėtos, smagios būdavo žiemos nuo stačių skardžiaus šlaitų su Tėtės pritaisytom ragutytėm plačiom pavažom, o tėvam namie nebūvant, berniokai išsivarydavo iš prieklaimės dar ir...važelį). Už sodybos dunkso, ošia, šlama „tikrinis“ mūsų krašto miškas su visokeriopais

medžiais – visą vasarėlę be jokio vėjelio savo lapelius virpino drebios jepušėlės, savo pašaknyse glausdamos pačius tauriausius, gražiausius grybus – raudonikius; baltus marškinius palaidai atlapoję lietaus mazgonei iš tų drebeklių šaipėsi gerbeniai beržiokai; tylom dūmojo kietablauzdžiai uosiai, vis pavėluojantys tai lapus susiprogdint, tai juos nusimest, net ir nuo vėjo nelinguodami; kietai kojas žemėsna instatę, rintai rymojo jauni ūžuolai (seni, surambėję, regėję daug gero ir negero, storaliemeniai, per trisiekšnį plotį šakas užklėtę ūžuolai niūrojo tik ant piliakalnio); neišsivaizdindamos kukliai po kitais medžiais glaudėsi guobos, susidvailiję su pusbroliais skroblais; tiesiom, kietom lazdom lazdynai-riešutynai, vasarą šiurkščiais, nepatrauklais lapais šlamenantys, o jau rudenį... o rudenį, pumsintys išsigvildenusius gelsvus riešutėlius, po savo šakom priviliojantys alasuojančius, šūkajuančius viens per kitą vaikiukus; viena kita minkštalapė liepelė viduvasarį medaus alsų saldį paskleidusi, bičių dūzgesiu paukštyčių alasą užglostanti, ir, žinoma, jeglių gūdi tamsumybė: mat, kur jau tos motinos-tetutės užklėsdavo savo kutuotas skaras kaip rudenines sermėgas, kitas kokis medeliukas vargiai vietos ilgam pritūpt išsiderėdavo, o jeigu koks paukščiukas ar vėjūkstis ir būdavo atnešęs medelio sėkliukę sudaiginimui, tai tas sudygęs, kiek gyvas buvo, ir alsėdavo storu spyglių milu šaknis apsiklojęs, saulytės šypsulėlį susigriebdamas tik stipriam vėjui ton ar kiton pusėn tų pikčiurnų močių apdarus praskleidus. (Su vaikais ir su Beatrice dainuodavom tokią sutartinę: „jeglala aukštuola, laduto, jeglala aukštuola, ladūto, tūto, dai kam tu prajeugai, laduto... visus girios medelius – nedaug teprajeugau, vienu viršūnėly, dvejom trejom šakelam, laduto, tūto,“ – net ir dainoj neveltui skundžiasi medeliai, kad juos jeglala praaugo, užgoždama jų gyvastį; buvo išbėgę virš viso miško guoto dvijenai jeglalas, viena už kitą aukštesnės, viena už kitą storesnės – giedant ant viškų Aluntos bažnyčioj ar einant namopi vieškeliu jos matėsi iš toli, toli, rodydamos – tenajos namai namučiai, nepaklysi... viską suvogę iš namų, klaimų, svirnų ir klėčių, kai jau liko dykos padarinės be ūkio padargų, kūtės-punios-tvartai, bolševikiniai žulikai pirmiausia nukirto tas jegles – ir liko miškas be keliarodžio,- paskiau tie nepraustaburniai azijatai sugriovė pavirinty iš sienojų suręstą šimtmetinę Marijos Snieginės koplyčią (iš jos bet kaip, „nesupoziję“ ir nesutaikę išlaužytų sienojų,

sumetė skrebyną Malėtuos), Parudinės dvaro alėjose liepų žievę nulupę, iš karnų suvijo punčius iš žmonių sujimtiem arkliai supunčiot...

„Būdavo, aini mišku – tai net akį veria“... Užaugom dar, ačiūdiev, su miško gerumu, paspėjom... Paukštyčių lizdeliai iš tolo, nekvėpuojant, kad raibaplunksnė motutė savo vaikelių nepamestų, svetimo kvapo aptikus, buvo apžiūrėti, visų giesmelės išmoktos atmintinai, jas pažįstant iš balselių, o paukščiukus iš pluksnelių ir vardelių – miškas buvo mūsų vaikystės namai, o kuriem dar ir gyvulėlius teko miške paganyt, tai giria buvo ir ramumo, ir namų tarnystės priedermės vieta. Pagavus ir geras buvo tas vaikiukas, paklausęs: „kaip gi mės būsmem be girios?“ Pavasarį šaltinėlio krantuos plastėjo savim apsvaigę jievos, sutūpdę savosna palapėlėms lakščių graudulį, rudenio šalvojančys paraisčiai, apklikti lipniais, vorų namais-šėryklom, raudonikiai, paberžiniai lepšiai ir pajegliniai baravykai, užtikti mažučiai ir paliekami keliom dienom ūgtelt, ruduokėm, umėdėm aptupdyti slėsnūs panuovaliai, pirmosios žibutės ir pirmosios žemauogės tik piliakalnio atšlaitėj, dvikamieniai ar trikamieniai medžiai, dailai apravėti ir paversti „gyvenimais“, įkurdinant tenajos „Aldučių, Biručių, Stasiukų ir Alfonsiukų“ šeimynas, net mokyklas...Pilkapynas. Vienas kauburėlis prie kaimo keliutės aukštas, niekada nesuariamas:kaimo žmonių žinota, kad jame „degantys pinigai,“ paduodantys apie save ženklą vėluokų žybsinčiom žaltvykstėm – niekieno tarsi ir nesakyta, o kai atsimenu – visad būdavo apeinamas tas kauburėlis ir baugiai, ir pagarbiai (buvau istorikams pasakius, parodžius, ir Valiulio akmenį papiliakalnėj, melioruojant Sabiniškio raistą šiaip teip išsiprašiau nesuardyt Tėtės aptiktos kūlgrindos – nežinau, ar ilgam...)

Paaugusi matydavau Tėtį, praeinant pro mišką vis giliai, aitriai atsidūstantį, liūdną begaliniai ir markatną...Jo apglostytus, užugdytus medžius draskė ne rudeninės audros – laužė, kirto, niokojo bedūšiai niekadėjai (o jį patį, nusikirtusį – savo miško – uosiuką ratlankiam, baisusis kolchozo pirmininkas, žmonių vadinamas „kašiapiľviu“ (nuo persiėdimo buvo išdribęs ir išpurtes), susekė ir primušė. Kiekvieną augantį medelį Tėtė žinojęs, augančiam palaisvindavęs vietą, patiesindavęs, sausuoliam neleisdamas trukdyt jaunuolynui stieptis saulėn: kožnam medeliui buvo numatyta ateitis: brandieji uosiai būtų turėję sugult naujosios trobos sienosna – augo trys sūnai, ir marčios būsią trys, ir jų gyvenimai trejopi – seseris išleidę, turėtų savo būtų kurtis, o be trobesių nėra nei buities, nei būvio, o trobesių nėra be miško... Uosiai tarpo sveiki, tamsžaliai gerbeniai – jaurinė, drėgna žemė jų augliui tiko. Pomiškyje, po sparčiai augančiais medžiais, stiepėsi gražus jaunuolynas – miško užteksią ilgam... Dažnai girdėdavau Mamą, raminančią naktimis... medžiais dūsaujantį Tėtį... Neminėdavo nei galvijų, nei arklių atimtų, net žemės – širdis dejavo uosiais ir beržais... Mums tai matant ir girdint plyšo širdys – ir tai nepraejo visą gyvenimą – ligi dar vieno jo sodybos medžių

numarinimo – šėtoniškosios melioracijos, sutraiškiosios ne tik sodybas ir sodus: nužudžiusios jau kartą agrobčius ir nugenėtus kaip medžius sodiečius – dvasiškai ir kūniškai, nes daugelis širdies sopsto neatlaikiusių išėjo paskui savo sodus tenajos, kur vėjai laigo širmais žirgais...Tik dukart mačiau Tėtį verkiantį – kai skrebai išplėšę iš avilių medaus korius, juos rijo su vašku, nespjaujydami, medui varvant per pafaikių ir bušlatų rankoves, o avilius, užkišę jų lundas, padegė: „Kuo gi jiem nusedėja šitie vabaliukai?“ Kitąkart Tėtės veido raukšlėse uždžiūvo ašaros, takelio žemyn nerasdamos, kai melioracijos kaušai vertė grioviuosna jo išmyluotą, išpuoselėtą žydingintį sodą...

Sodą veist Tėtė pradėjo dar trobesių nebaigus statydamas: šitai jis mokėjo iš mažumės, buvo prisiziūrėjęs, jo Tėvui sodą sodinantis prie savo namų. Iš tik ką nusipirkto miško prisikasęs laukinių obelyčių, skirstė iš tėvonijos sodo atsivežtus, kruopščiai drobulėn suvyniotus, vašku aplietus, visokių obelų rūšių skiepus, lenkėsi prie laukinukių, jų liaunus lielenėlius apdovanodamas naujos, kitokios gyvasties syvais. Ir sužaliavo, sulapojo visokiausio gardžio vaisius brandinantys medžiai, mus, vaikus, penėję nuo šv. Jokūbo atlaidų liepos pabaigoj pirmaisiais alyviniais, ligi pat Velykų saldžiarūgščiais untaniniais (Tėtė juos, atrinkęs pačius didžiausius ir sveikiausius, atsargiai suraškytus, ne pakritas, kad nebūtų susidaužę, mokėjo išlaikyt aruode grūduose, spalioose arba peluose). Gardžiausi jie būdavo ištraukti apie Velykas iš rūgintų kopūstų bačkos dugnio, kur anys būdavo sudedami spalių mėnesį „čiečkavojant“ ir raugiant kopūstus. O gražiausios obelys mum būdavo tos, į kurių šakas Tėtė buvo suskiepijęs įvairiarūšių obelų skiepus, tad rudenį obelis iš visų šonų buvo apkaišyta vis kitokiais obuoliais – viena šaka lingavo supdama mažučius, raudonus kaip kraujas Rojaus obuoliukus, kita rausvai rainus grabštainius, trečia saldūnus, dar viena dideliausius aportinius. Kaimo žmonės ne tik gražuodavosi tokiais dyvais, bet ir priesikraudavo sterbles ir skreitus, kokių tik panorėję – kaip ir Tėtės Tėvukas, Tėtė vos porą kaimo vyrų teprikalbino užsiveist sodus – jiem parūpino skiepų, suskiepijo, padėjo prižiūrėt,- kitiem nelabai rūpėjo ta „knebenė,“ tad pasiobuoliaut, neva pro šalį eidami, užeidavo mūsų sodan...Mūsų vaikystės sapnus pervasar migdė bumpsintys ant balto dobilėlio ubuoliai, visa vasarėlė praeidavo pjaustant pakritas džiovinimui – Mama jų pridžiovindavo maišus – ir tokių užtekdavo visam kaimui ir kompotam, ir pasigraužinėjmui ant pečiaus sėdint šaltą žiemą...

Iš vakarų ir žiemų pusės sodą Tėtė apsodino eglėm (sodyboj eglės nesodinamos – tai mirusiųjų medis - tik toli už jos) – nuo vakarių ir šiaurinių vėjų. Tuo pat metu pavieškelėj pasodino ir „Jeglas pasakų – ūžuolų, uosį, beržų, deblių jėpušely ir jeglaly matinėly.“ Vasaros rytais ir rudeniop lėkdavom kas

pirmesnis nusiraut lepšio iš po beržiuko, raudonikio nuo jėpušės, ar net barvykiuko nuo užuoliuko pašaknėlių...Sodnelis ulbavo, alasavo paukščiukais, dūzgiančiom, zirzenančiom, po kvietkus uliojančiom bitutėm (dainuoju iš Mamos išminktą dainą: "ramias bitelas lunkona skraida, škadas nedara ir nesubraida, supilia medų, sulipda vašku – ir Dievui garby, ir žmogui naudų," o su vaikais dainuodavom sutartinę, kur bitinėlis, o aukštaičiai teipos vadina bičių motinėle-karalienę, tėmija savo naminykščių darbuotę, prisakydamas netingniaut - giedroj dienoj medų nešt, niūkioj dienoj korius siūt, laduto to; kitoj sutartinėj bitela skrenda grikia lunkytų, randa grikelį šalnos pakūstų, grįžta, bitela, čiūto, šalnų bardama, griki girdama, čiūto).

Baisiajai melioracijai, kaip komunizmo šmėklai draikantis po apylinkes, atskrido iš miško vargų, skausmų aprokuotoja – netektis apraudanti, virkaujanti gegutė - įsitūpė aukštan žilvytin prie kūdros ir kukavo, kukavo - niekad mūsų ir Tėvų atminime toji paukštytė nebuvo sodybon atlėkusi... Ir iškukavo. Išlydėjo mūsų Tėvus iš savų namų, iš žydinčio sodo – miestan, ant bruko, cementinian, pilkan urvan – komunaliniam vaikų butan – suvyst, nudžiūt, užsisielot ligi pat senatvės – tai buvo tikras azijatiškojo sovietizmo planingas susidorojimas su senaisiais, senąją, gražiąją, smetoniškąją Lietuvą menančiais kaimo žmonėm.

Ilgokai gyvenau Vilnioj (be gilesnių apmąstymų kažkieno pavadintoj Naujajai Vilnia, nors senosios nė nebūta), tad Pučkorių Atodanga, Belmonto malūno liekanos su šalia besiganančiom „tuteišų“ ožkom buvo netoli, taigi atsivesdavau vaikus tom gražiom vietom pasigrožėt:tenajos buvo tyku, ramu, tiktai paukštytės ulbavo. Ir parodė (gamtininkai?), viešai apskelbė Atodangą. Ir priviso ant jos pakriaušio suolų, stalų, palapinių, daug pėdsakų, visokiausiu autuvu pripėduotų, ir, žinoma, žmogaus buvimo atliekų – „po savęs“ užsikasa letenėlėm ar kanopėlėm tik gyvuliukai, žmogui, matyt, Dievulis tam reikalui įnagio nepritaisė ir neįdavė. O Filomatų ir Filaretų svajonėm ir poezija užliūliuotas Belmontas virto... gėrykla.

Su bendraminčiais link Prūsijos pėstute per pamario kopas patraukdavom tik per raudonas šventes – gegužio pirmąją arba devintąją, tuomet - dar ne vasarą - nebūdavo stabdomi perėjūnai per kopas. Kai pagalvoji, tai gal ir gerai, kad buvo pristabdomi klajūnai per kopas – dabartės raiti ir važiuoti baigiam nuzulint, numint gražiausią mūsų krašto vietą – vėjas nebeužpustytų Karvaičių kaimo, gal net pamarėno žvejo valtės smiltim nebeužneštų, nes tuoj smėlį nuvarysme kojom ir vežimų ratais mariosna, tuntais per jį eidami ir važiuodami... Abejotina, ar tujen, žmogau, pats išmintingiausias Tvėrėjo tvarinys, kad taip dergi savo lizdą? (Negana to, nežinia iš kokių papeklių, kad juos kur raistas, nemeilios išvaizdos paukščiai dergia ir baigia nusisint pamario pušynus, o valdininkam tai net paranku – jie saka, kad toks nudžiūvusių, kaip vaiduokliai iškėlusių savo šakas medžių vaizdas viliojās užsienio turistus ir papildantis amžinai kiaurą krašto išdą).

Paleistai iš Sibiro lagerių seseriai Lietuvoj gyvent nebuvo leista – teko glaustis atėjūnų iš rytų nudrengtoj Prūsioj. Dažnai ten lankydavausi, sopančia širdžia žiūrėdama kaip maitojama šita graži baltų žemė, dar kartą ją kitaip, bet jau galutinai nutautinant. Einam kartą su seseria pro nuniokotą sodybą – trobesių kėpsu tik grebėstai, o sodas dar vešlus ir gražus. Žiūrim – dujenai vyriokai pjauna pjūklais obelis ir kriaušes, skina nuo gulinčių medžių vaisius ir krauna maišuosna. Mums aiktelėjus, nusistebėjus, kodėl skinte nenuskinami vaisiai, buvo nerūpestingai atsakyta, kad čia vistiek niekieno nebegyvenama, o tokių sodybų pilna „vdovol,“ užteksią ilgam, purtyt medį, kad obuoliai nukristų, juolab raškyt juos – „da nu jevo, na ch...“ nesą nei laiko, nei ukvatos. Sesuo atsiduso: "Man čia tokie vaizdai akis bado gal užtat, kad aš savo rankom šitiek taigos medžių iškirtau"...

Tėvynei atsigaivelėjus, Dievo valia išsprūdus iš po šėtoniškojo kerzavo šebato papadės, atsikvėpus, per vargus, suktybes, neteisybes šiaip teip atsijėmėm tėvų žemę ir mišką su dar užsilikusiais medžiais. Mes neketinom, bet mum šiukštu ir nebūtų leidę medžių kirst. Žemės dirbt nebeapsijėmėm. Neseniai aplankiau gimtas vietas: naujųjų savininkų buvęs mūsų miškas iškirstas ligi pat jauno pomiškio – nuo vieškeliu net piliakalnis, kurį kadaise jaukiai gaubė, glaudė, kavojo miškas, dabartės matyt kaip ant delno. Miškas išėjo. Medžiai mus paliko dar kartą – paskutinį. O šulinys su gardžiausiu pasaulyje vandeniu užverstas šiekštom ir išrautų sodo obelų kelmiais....